

УДК 339.137.2:338.439.5:664.117

ЦУКРОВИЙ РИНОК У БЛИЗЬКІЙ ПЕРСПЕКТИВІ

БОНДАР В.С. —

кандидат економічних наук, завідувач
лабораторією досліджень з економіки,
маркетингу та планування,

ГОРЕЛЕНКО В.І. —

старший науковий співробітник
Інститут біоенергетичних культур
і цукрових буряків НААН України

Вступ. Світовий ринок цукру характеризується мінливістю, нестабільністю, сприйнятливістю до змін попиту та пропозиції. За останні 25 років спостерігалось 6 його коливань — дефіцит цукру змінювався на профіцит і навпаки. Така ситуація відображалась і на динаміці світових цін.

За даними Міжнародної цукрової організації (ISO) надлишок цукру на світовому ринку в сезоні 2017/18 МР становитиме 10,51 млн. тонн, в сезоні 2018/19 — +8,5 млн. тонн. Світове виробництво в сезоні 2017/18 виросте до 185,21 млн. тонн, споживання — до 174 млн. тонн.

За прогнозом Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН (ФАО) в 2017/18 МР світове виробництво цукру - зросте на 11,1% до рекордного рівня в 187,6 млн. тонн.

3 початку сезону 2017/18 МР ціни на цукор-сирець (№ 11, Нью-Йорк) і білий цукор (Лондон) впали на 60 \$/т і 50 \$/т відповідно, досягнувши позначок 240 \$/т по цукру сирцю і 320–330 \$/т по білому цукру.

Значний профіцит цукру, безумовно, й далі буде впливати на рівень цін і в 2018/19 МР. Очікується, що світове виробництво цукру у 2018/19 МР буде нижчим, ніж у 2017/2018 році, це знизить тиск на світові ціни.

Для виробництва важлива стабільна та прогнозована ціна, навіть якщо й не висока, щоб виробник міг орієнтуватись на ціну та міг розраховувати свої дії й економіку.

Україна, як виробник і експортер цукру з буряків, не стоїть осторонь від світових тенденцій. Це прискорило технічне переоснащення галузі, яка ще й досі відстає від європейських зразків, особливо з якості продукції й собіварості.

Модернізація виробництва та підвищення якості сировини дадуть змогу українським цукроварам конкурувати на світовому ринку, виготовляти якісну продукцію, нарощувати експорт українського цукру.

Не зважаючи на зниження рівня цін на світовому ринку, Україна продовжує експортувати цукор та кондитерські вироби. В сезоні 2016/17 МР експортовано 769,3 тис. тонн цукру, за вересень-червень 2017/18 МР — 501 тис. тонн.

В 2018/19 МР в Україні прогнозується виробництво цукру на рівні минулого року — 2,1 млн. тонн, можливо й більше. Експортний потенціал Міністерство сільськогосподарства США (USDA) нам оцінює в 730 тис. тонн.

Мета дослідження. На основі аналізу тенденцій світового і внутрішнього ринків цукру обґрунтувати невідкладні заходи, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності підприємств бурякоцукрової галузі України в умовах гострої економічної конкуренції.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є сучасна теорія ринкової економіки та конкретні методи: системного аналізу, рядів динаміки, експертних оцінок, комп'ютерної обробки й аналізу інформації.

Результати дослідження. В сезоні 2017/2018 МР виробництво цукру в Україні

становило 2,14 млн. т. За останні 20 років це найвищий обсяг цукру. Якщо згадати, скільки Україна виробляла у кращі часи (рис. 1), то це ще досить скромне досягнення, але в комплексі тенденції останніх років викликає оптимізм. Виробництво цукру вищої і 1-ої категорії вже займає 50% в загальній структурі виробництва порівняно з минулорічними 30,6%. Це результат планової модернізації цукрових заводів у 2017/2018 і попередніх маркетингових роках.

Згідно даних Державної служби статистики України у 2017/2018 МР в Україні в господарствах усіх категорій виробництво цукрових буряків із зібраної площі 311,3 тис. га становило 14491,42 тис. тонн (2016 р. — 14,01 млн. т), в тому числі сільськогосподарськими підприємствами вироблено 13837,05 тис. тонн та господарствами населення 654,37 тис. тонн. При цьому врожайність в загальному заліку становила

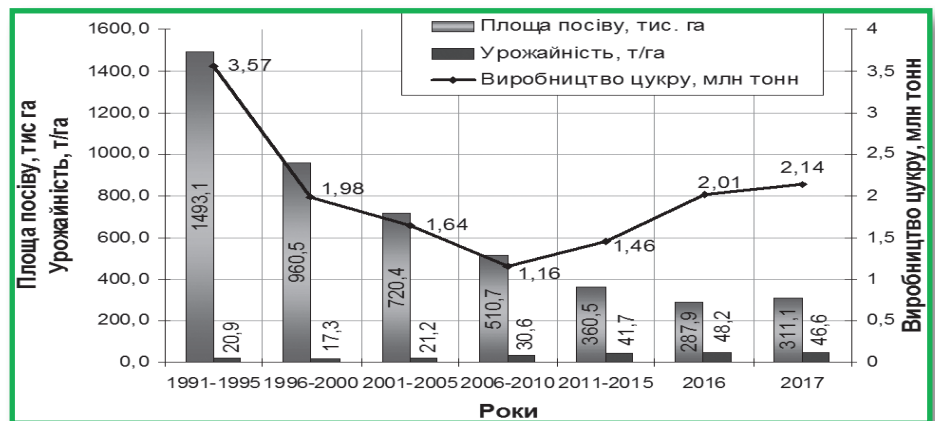

Рис. 1. Динаміка посівних площ, урожайності цукрових буряків, виробництва цукру в Україні (1991–2017 рр.)

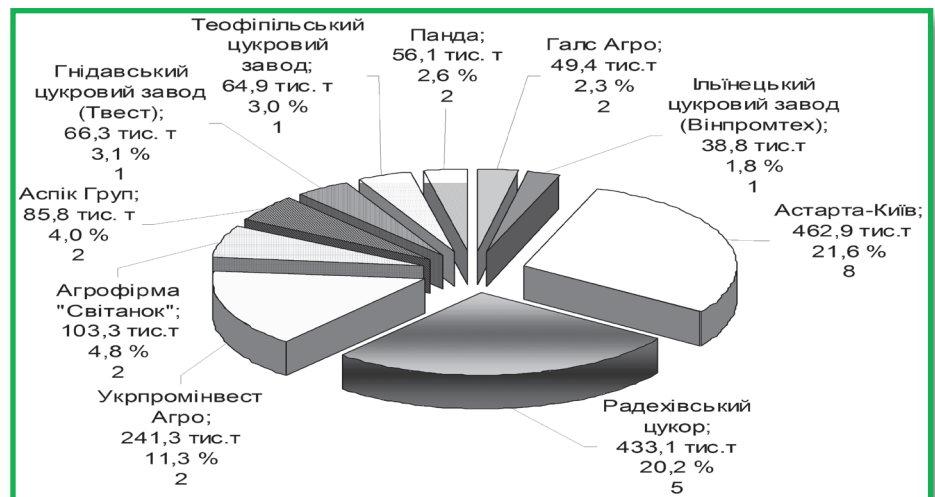

Рис. 2. Провідні виробники цукру в Україні за підсумками 2017/18 МР (об'єм виробництва цукру, доля компанії, кількість цукрових заводів)

ла 46,6 т/га (в 2016 р. — 48,2 т/га), а врожайність в агрогосподарствах — 47,4 т/га. Ще 10 років тому про врожайність в 47 т / га в масштабах України могли тільки мріяти (показник 2007 року — 29 т / га), а 20 років тому — то навіть не мріяли (врожайність 1997 року — 18 т / га).

Попри те, що площа під цукровими буряками скоротилася з 1,6 млн. га в 1990 році до 280 тис. га в 2018 році, врожайність підвищувалася з 1999 року завдяки поліпшенню доступу до капіталу, використанню гібридного насіння, вдосконаленню схем застосування добрив і хімічних засобів захисту рослин (рис. 1). Якщо в 2012 році було посіяно 460 тис. га буряків, 64 підприємства виробили 2,2 млн. тонн цукру, то у 2016 р. з 288 тис га цукрових буряків 42 підприємствами вироблено таку ж кількість продукції. Цих показників досягнуто за рахунок підвищення врожайності, цукристості та виходу цукру.

Фактично всі показники відображають позитивну динаміку. Так, площа посівів цукрових буряків різко не зменшується, врожайність цукрових буряків поступово росте, якість їх переробки покращується, нарощуються обсяги виробництва цукру.

Важливим є вихід України на світові ринки цукру. За підсумками 2016/17 МР країна посіла 9-е місце за експортом цукру.

Рекордного показника 769,3 тис тонн було досягнуто не лише завдяки поліпшенню світової ринкової кон'юнктури, а й підвищенню якості продукції. В 2017/18 МР експорт продовжується.

При аналізі ринку цукру в Україні можна виділити десять найбільших виробників цукрових буряків і цукру (рис. 2). Їх доля на українському цукровому ринку за останній рік збільшилась і становить 75%. Із 46 цукрових заводів, які працювали в сезоні 2017/18 МР, 26 належать цим компаніям, які переробили майже 11 млн. тонн цукрових буряків із вироблених в Україні 14,5 млн. тонн. До 2011 року доля інтегрованих компаній в загальному об'ємі виробництва цукру в країні була на рівні 50–60%.

Більшість агрохолдингів активно модернізують цукрові заводи, які були одними з найстаріших у світі. Основні напрями модернізації передбачають підвищення енергоефективності, нарощування потужностей, поліпшення процесу утилізації відходів. Інвестуються також кошти в автоматизацію основних процесів.

Рейтинг складений на основі даних Асоціації «Укрцукор» [8]

Бурякоцукрова галузь поступово виходить із кризи, але все ще знаходиться в зоні нестабільності, особливо, коли відбувається цінова нестабільність на ринку цукру.

Ціни на внутрішньому ринку в сезоні 2018/17 МР нижчі порівняно з минулим сезоном, в якому ціна цукру на внутрішньому ринку була збережена завдяки експорту. Період низьких цін на цукор у світі триватиме, як мінімум, ще один сезон. Тобто фактично два роки — 2018 і 2019.

У довгостроковій перспективі ціни на цукор в Україні й далі значною мірою залежатимуть від рівня світових цін на тростинний цукор-сирець, об'ємів імпорту сирцю і/або білого цукру, балансу попиту й пропозиції, а також запасів цукру в країні, режиму імпортних тарифів і стратегій продажу цукру, здійснюваних володарями великих запасів цього продукту. Погодні умови й очікувані обсяги виробництва також впливають на ціни цукру.

На внутрішні ціни впливають короткострокові сезонні фактори. Найбільш високі ціни в літні місяці, коли обсяг споживання зростає, а запаси скорочуються, і знижуються у вересні-жовтні, коли на ринок надходить цукор із буряків нового врожаю.

Середня ринкова ціна на цукор в Україні на кінець березня 2018 р. становила 14739 грн/т, або 547 \$/т. З вересня 2017 р. до квітня 2018 р. знизилась з 17030 грн/т (661 \$/т) до 13260 грн/т (500 \$/т).

Оптово-відпускні ціни (вартість цукру на умовах постачання EXW — виробник) теж показують зниження (рис. 3). З початку 2017/18 МР середня ринкова ціна на цукор в Україні станом на кінець липня 2018 р. становила 11803 грн/т, або 445 \$/т (знившись з 14650 грн/т (570\$/т) станом на 4 вересня 2017 р. до 11600 грн/т (438 \$/т) на кінець липня поточного року). Але за останні чотири місяці оптові ціни зросли на 12% з 10340 грн/т у квітні до 11600 грн/т у липні (рис. 3) [5].

Динаміка розвитку вітчизняного цукровиробництва свідчить про те, що протягом останніх п'ятнадцяти років відбуваються значні коливання в обсягах виробництва: спади виробництва чергуються піднесеннями і навпаки (рис. 4). Наприклад, після двох успішних сезонів 2011/12 та 2012/13 МР, коли було відповідно вироблено 2,3 та 2,2 млн. тонн цукру, був провальний сезон 2013/14 МР — 1,2 млн. т. У 2014/15 МР чергове піднесення — 2,1 млн. т, у 2015/16 МР знову зниження — 1,4 млн. т. В 2016/17 та 2017/18 МР — знову підйом, відповідно 2,01 та 2,1 млн. тонн.

Протягом останніх років фіксується тенденція до щорічного зниження споживання цукру населенням, а також скорочення попиту на цукор зі сторони суміжних галузей харчової промисловості (рис. 4).

З 2007 по 2017 рік значно скоротився фонд споживання солодого продукту, приблизно на 20%. Якщо у 2006/07 МР він оцінювався в 1548 тис. тонн, то у 2016/17 МР українці спожили 1237 тис. тонн цукру. Стрімке зниження обсягів споживання пов'язане зі скороченням кількості населення, нестабільною купівельною спроможністю

Дані: Науково-практичний центр цукробурякового виробництва (НПЦ) [4]
Рис. 3. Вартість цукру на умовах постачання EXW– виробник за 2017–2018 рр.

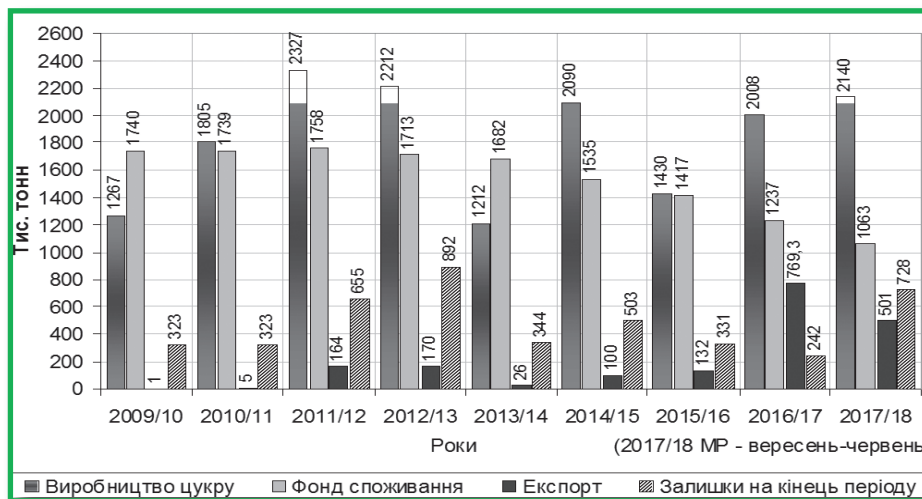

Рис. 4. Баланс попиту та пропозиції цукру на ринку України, тис. тонн [9]

та зміною культури харчування.

За розрахунками Держстату, показник споживання цукру населенням має постійну тенденцію до щорічного зниження: у 2010 році споживання цукру на одну особу становило 39,5 кг на рік, у 2017 році даний показник знизився до 32 кг [9].

В період з 2005 до 2017 року скоротився також попит на цукор для виробництва кондитерських виробів і для інших промислових цілей майже на 15 відсотків. За перше півріччя 2018 року в Україні виробництво кондитерських виробів із цукру зменшилось на 7% — до 28 тис тонн порівняно з аналогічним періодом минулого року [10].

Зниження внутрішніх цін пов'язано з падінням цін на світовому ринку цукру, порівняно з 2016 роком (рис. 6). На внутрішньому ринку спостерігається великий обсяг цукру та стрімке зниження обсягів споживання (рис. 4).

Світовий цукровий ринок страждає від перевиробництва. Після дефіциту цукру в сезонах 2015/16 і 2016/17, відповідно 5,4 і 3,7 млн. тонн, світовий баланс повертається до профіциту в сезоні 2017/18 МР, зростання споживання цукру відзначено більш низькими темпами, ніж зріст його виробництва (рис. 5, табл. 1).

Міжнародна цукрова організація (ISO) в травні збільшила оцінку надлишків в балансі в сезоні 2017-18 до +10,51 млн. тонн, а в сезоні 2018-19 до +8,5 млн. тонн. Світове виробництво в сезоні 2017-18 виросте на 10,3% порівняно з попереднім сезоном до 185,21 млн. тонн, споживання зросте до 174 млн. тонн (табл. 1) [3].

За прогнозом Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН (ФАО), який зроблено в червні 2018р., в цьому році світове виробництво цукру зросте на 11,1%, досягнувши рекордного рівня в 187,6 млн. тонн і набагато перевищивши рівень глобального споживання [6].

За оцінкою Green Pool надлишок цукру в світі в сезоні 2017-18 МР може досягти +19,56 млн. тонн і +6,62 млн. тонн в сезоні 2018-19 МР. Скорочення виробництва й експорту з Бразилії поки не може компенсувати зростання виробництва в Індії, що оцінюється в 32,16 млн. тонн в сезоні 2017-18 МР [3].

Зараз на світовому ринку цукру має місце найбільше його перевиробництво в історії, і це, в першу чергу, впливало на світову ціну на цукор, яка продовжує знижуватися. Крім цього вартість цукру залежить від ціни на нафту. З огляду на те, що велика частка вирощеного цукру в Бразилії використовується для виробництва біопалива, падіння ціни на нафту може призвести до зменшення попиту на даний вид палива, що також призведе до падіння ціни на цукор.

Різке зростання світового виробництва викликано в першу чергу зростанням виробництва цукру в Індії до 32,16 млн. тонн (17% світового виробництва цукру), Таїланді — до 14,35 млн. тонн (8%), ЄС —

Рис. 5. Світовий дефіцит/профіцит цукру, 2000/01–2017/18 МР

до 21,1 млн. тонн (11%). Оцінка виробництва цукру в Бразилії знижена до 34,5 млн. тонн (19%).

Виробництво цукру в інших регіонах світу, які виробляють цукор — Китай (10,47 млн. т), США (7,8 млн. т), Росія (6,6 млн. т), Пакистан (6,5 млн. т), Мексика (6 млн. т), Австралія (4,83 млн. т) — залишається високим, що обмежує потенціал зростання цін.

Сукупна частка десяти країн у світовому обсязі виробництва цукру становить 78%.

Найбільшими експортерами є: Бразилія, ЄС, Таїланд, Індія, Гватемала, Мексика, Австралія. Найбільшими імпортерами цукру виступають: Китай, США, Саудівська Аравія, ОАЕ, Малайзія, Бангладеш, Південна Корея, Алжир, Індонезія.

Виробництво цукру в ЄС у 2017/2018 МР оцінюється на рівні 21,1 млн. т, що на 24% вище середнього рівня за попередні 5 років, завдяки збільшенню площ цукрових буряків на 16% у поєднанні з хорошою урожайністю (+8%) і високим вмістом цукру [2].

Європейський Союз лібералізував свій цукровий ринок 1 жовтня 2017 року, скасувавши систему гарантованих мінімальних цін і квот, а саме:

- квоту національного виробництва (13,5 млн. тонн) і ізоглюкози (720 тис. тонн);
- експортну квоту — 1,374 млн. тонн;
- мінімальну ціну на буряки 26,29 Євро/тонна.

Залишилися в силі:

- схема загального сільгоспсубсидуван-

ня без прив'язки до конкретного продукту;

- імпортні мито й тарифи (339 Євро/т цукру-сирцу і 419 Євро/т для білого цукру);
- система преференцій для імпорту (безмитна торгівля в рамках EPA-EBA і угод про вільну торгівлю + CXL — 98 Євро/т);
- задачі по використанню відновлюваної енергії.

Реформа цукрового режиму ЄС призвела до помітного зростання виробництва бурякового цукру і бурякового жому.

З іншого боку виник найгірший сценарій, коли європейські виробники зіткнулися зі світовими цінами, які з початку 2017 року впали майже на 60% через профіцит на світовому ринку. Внутрішні ціни на цукор в ЄС впали більш ніж на 12% після скасування дерегулювання ринку. Європейські цукрові компанії борються за виживання на жорсткому, конкурентному світовому ринку з падінням цін і прибутку.

Тим часом площі цукрових буряків в Європейському союзу в сезоні 2017-18. становили 1,7 млн. га (зростання на 18%), в сезоні 2018-19 збереглися на такому ж рівні.

Європейська комісія прогнозує: виробництво цукру в ЄС на 2018-19 МР буде 20,1 млн. т, що менше, ніж в сезоні 2017-2018 через погодні умови [2].

За оцінкою генерального директора найбільшого в Європі виробника цукру компанії Suedzucker AG, експорт цукру з ЄС в сезоні 2018-19 становитиме 1,4–2,4 млн. тонн проти 3,2 млн. тонн в сезоні 2017-18 МР.

Посилюють тиск на світовий ринок постачання цукру з Пакистану, де держава

Таблиця 1.

Баланс світового ринку цукру в 2015/16–2018/19 МР, млн. тонн (по ISO) [3]

Показники	2015/16 МР	2016/17 МР	2017/18 МР очікуване	2018/19 МР прогноз*
Світове виробництво	165,8	167,9	185,2	
Динаміка, %	-4,1	+1,3	+10,3	
Світове споживання	171,6	172,4	173,6	
Динаміка, %	+1,3	+0,5	+0,7	
Надлишок/дефіцит	-5,36	-3,7	+10,5	+8,5

* Дані Міжнародної цукрової організації (ISO)

субсидує експорт. Пакистанські виробники фактично можуть продавати цукор дешевше, ніж конкуренти, отримуючи різницю у вигляді субсидії. Згідно прогнозу Міністерства сільського господарства США в сезоні 2017/18 (закінчився 30 вересня), в Пакистані буде вироблено близько 6,5 млн тонн цукру [7].

Трійка світових імпортерів цукру в 2018/19 МР: Індонезія, Китай, США, відповідно 4,25, 3,2, 3,1 млн. тонн.

Відповідно до зростання обсягів виробництва змінюється й цінова кон'юнктура на світовому ринку цукру. Так, ціни на цукор протягом 2009 року постійно зростали, до 2011 року вони вже збільшилися майже вдвічі, протягом 2010 року ціни поводили себе досить нерівномірно. Якщо на початку 2010 р. і до середини 2012 р. ціна білого цукру на Лондонській біржі становила 617–772 \$/т, то в кінці 2015 р. впала до 390–420 \$/т, на кінець 2016 року піднялась до 540–550 \$/т. На початку лютого 2017 року на світовому ринку намітилася тенденція до зниження цін у зв'язку з над-

мірною пропозицією цукру на ринку (рис. 6).

Далі ця тенденція зміцнювалась. З початку сезону 2016/17 (вересень 2016 р. — серпень 2017 р.) ціни на провідних світових біржах обвалилися майже в два рази: на цукор-сирець (№ 11, Нью-Йорк) знизилася від 440–450 \$/т до 300–310 \$/т і на білий цукор (Лондон) від 550–570 \$/т до 360–380 \$/т (рис. 6).

З початку сезону 2017/18 ціни продовжували знижуватися: на цукор-сирець (№ 11, Нью-Йорк) і білий цукор (Лондон) впали на 60 \$/т і 50 \$/т відповідно, досягнувши позначок 240 \$/т по цукру сирцю і 320–330 \$/т по білому цукру станом на початок серпня 2018 року. Зниження ціни в цьому сезоні було очікуваним, так як запаси цукру на ринку перевищують його споживання.

Період низьких цін на цукор у світі буде тривати, як мінімум, ще один сезон. Тобто фактично два роки — 2018 і 2019 роки. Значний профіцит цукру, безумовно, і далі буде впливати на рівень цін і в 2018/19 МР.

Ситуацію з цінами відстежує Продовольча і Сільськогосподарська організа-

ція ООН (FAO). На рис. 7 наведені Індекси продовольчих цін на цукор ФАО (усереднений показник зміни за місяць міжнародних цін) за сім місяців 2018 р. Помітно, що світовий ринок цукру знаходиться з початку 2018 року у падаючому ціновому тренді. Падіння цін триває сьомий місяць поспіль [6].

Однак в короткостроковій перспективі можна очікувати деяку стабілізацію світових цін, оскільки Індія відреагувала на низькі ціни шляхом створення запасів цукру, в той час як Таїланд і Бразилія направляють більше цукрової тростини на виробництво етанолу.

Очікується, що світове виробництво цукру у 2018/19 МР буде нижчим, ніж у 2017/2018 році, можливо, це знизить тиск на світові ціни. Однак це може бути нівельовано індійськими цукровими запасами [2].

Для українських виробників цукру є два варіанти роботи: продаж на внутрішній ринок і продаж на світовий ринок. Внутрішній ринок зараз менш цікавий, тому що він скорочується.

На сьогодні саме експорт є генератором розвитку галузі в Україні. Експортери цукру змушені модернізувати виробництво, так як світовому ринку потрібен цукор, як правило, вищої категорії. І саме завдяки активному експорту, майже половина цукру, виробленого в Україні, вже відповідає даним вимогам. Найближчим часом його частка досягне 80–90%.

Крім власне цукру, у галузі є кілька напрямків і можливостей для розвитку виробництва. Можна виробляти цукор з буряків, отримувати меласовий жом, який продавати, можна виробляти біоетанол і біогаз, які можна використовувати для зниження собівартості виробництва цукру.

Нестійкість цінової кон'юнктури на внутрішньому і світовому ринках, зростання цін на енергоресурси, добрива та паливно-мастильні матеріали (і, відповідно, зростання собівартості виробництва) та недосконалість існуючої квотної системи на внутрішньому та європейському ринках змушує мобілізувати й активізувати внутрішній потенціал, який однозначно є по всьому ланцюгу створення продукту — від вирощування цукрових буряків, переробки, логістики до оптимального наповнення внутрішнього ринку та виходу на зовнішні ринки. В умовах низьких цін цукровий бізнес в 2018 р. сфокусується на зниженні собівартості продукції та інноваційному розвитку.

Якісна сировинна база та диверсифікація виробництва — основний вектор розвитку цукрового бізнесу. У Франції, приміром, виробництво біоетанолу та цукру поєднуються в межах одного заводу. Якщо ціна на цукор падає, заводи масово переходять на виробництво біоетанолу, попит на який зростає, як тільки ситуація на ринку стабілізується, знову повертаються до випуску цукру.

Судячи з останніх інвестицій найбільших інтегрованих виробників, в українському буряковоцукровому комплексі поступово

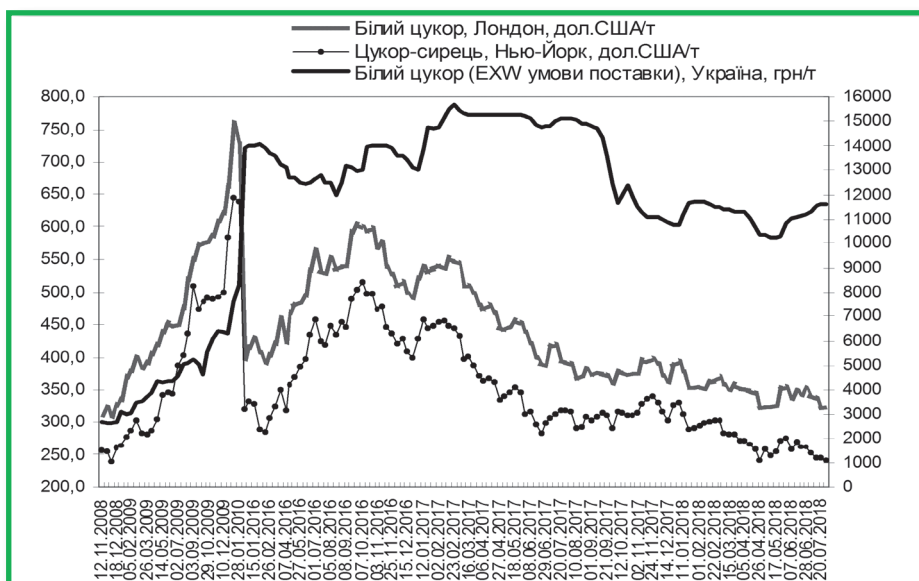

Рис. 6. Динаміка цін на цукор в Україні (оптово-відпускні ціни виробників, EXW) та світові ціни на цукор-сирець і білий цукор на світових біржах (2008/09-липень 2017/18) [5]

формується усвідомлення безальтернативності диверсифікації виробництва. На сьогодні біоетанол виробляють на Гнідавському та Узинському цукрових заводах. Обсяг виробництва біоетанолу на Гнідавському заводі становить 48–50 т на добу.

У 2018 році Гнідавський цукровий завод реалізував 35 тис. т меласної барди, як органічного добрива провідним сільгоспприємствам Волинської області.

Виробникам потрібні стабільність і прогнозованість, економічна ефективність і екологічна безпека. Рецепт вирішення широкого спектра цих завдань — максимально ефективно використання побічних продуктів цукрового виробництва — цукрового жому та меласи.

І якщо меласи утворюється порівняно невелика кількість (5%), і вона користується стабільним попитом, то з цукровим жомом ситуація складніша. Пресований цукровий жом є чудовою сировиною для біогазового комплексу, в якому вироблений біогаз перетворюють на електроенергію, що закуповується державою за зеленим тарифом. З 1 т пресованого жому можна отримати 100–105 м³ біогазу.

В Україні вже працюють біогазові комплекси на Глобинському і Рокитнянському цукрових заводах, слідом за ними запускається третій в Україні біогазовий комплекс на Теофіпольському. На завершальному етапі будівництва перебуває проект на Линовецькому цукровому заводі, розпочаті й тривають роботи на Капітанівському, Корсунь-Шевченківському, Городище-Пустоварівському, Новомиргородському. Про серйозні наміри заявив Гнідавський. Публічно не афішують, але активно опрацьовують біогазову тематику багато інших.

З користю можна також використовувати супутні продукти біогазової технології — теплову енергію та ферментований жом.

Основні ризики, які присутні при впровадженні виробництва біогазу з жому — дефіцит сировини при неврожаї буряків. Для цього слід диверсифікувати культури і сіяти не тільки цукровий буряк, а й сорго.

Найважливішим заходом щодо стабілізації функціонування бурякоцукрового комплексу України є дооснащення та реконструкція існуючих цукрових заводів з метою комплексної й більш глибокої переробки цукросировини, виробництва біоетанолу, альтернативних палив, жовтого цукру, хлібопекарських дріжджів, бетаїну та ін.

З 20 вересня 2018 р. для цукрових заводів набуло чинності обов'язкове дотримання принципів НАССР чи Система якості управління безпекою харчових продуктів. Запровадження НАССР дозволить зробити систему контролю якості більш жорсткою від приймання буряків від кожного господарства на завод до готової продукції — цукру, що забезпечить підвищення конкурентоспроможності продукції на ринку цукру в Україні та за кордоном. До 2022-го року має змінитися система регулювання галузі,

зокрема систему добровільних стандартів замінять нормативні документи і, щоб відповідати вимогам, багатьом заводам доведеться пройти переоснащення.

Велике значення має ефективне вирощування сировини, що дає можливість підвищити цукристість буряків та збільшити вихід цукру. Для цього треба удосконалити технологію вирощування буряків.

Агрохолдинг «Астарта», наприклад, розширює площі зрошуваних земель під цукровими буряками в одному зі своїх підрозділів — підприємстві «Полтавазернопродукт», в якому на сьогоднішній день під крапельним зрошенням знаходиться 130 га цукрових буряків. У найближчому майбутньому підприємство отримає й інші поливні механізми для підключення їх на полях із цукровими буряками. Таким чином, агрохолдинг планує збільшити середній показник врожайності цукрових буряків спочатку до 85 т/га, а незабаром і до 100 т/га.

В Україні останнім часом набирає розвитку органічне землеробство. Вже є підприємства, які вирощують цукрові буряки для виробництва органічного цукру. Піонерами вирощування цукрових буряків для виробництва органічного цукру стали ТОВ «Ріттер Біо Агро» та ТОВ «ДЕДДЕНС Агро». ТОВ «Ріттер Біо Агро» в цьому році збільшило посівні площі й за попередніми розрахунками планує отримати від 40 до 50 тис. т буряків, які буде переробляти Гнідавський цукровий завод. Урожайність еко-буряків значно менше, проте цукор, отриманий з них, буде коштувати не €350, а €1300 (прес-служба компанії). Це будуть перші поставки цукрових буряків на переробку. «Ріттер Біо Агро» і одна з голландських фірм укладуть угоду на поставку 2 тис. т еко-цукру.

Зміни, які відбулися на внутрішньому і світовому ринках цукру за останні роки, визначили необхідність удосконалення нормативно-правової бази галузі та приведення її у відповідність до вимог вільного ринку. Потрібен новий закон «Про цукор і ринок цукру», ряд інших удосконалень, особливо системи договорів, митних платежів і т.п.

В плані дерегуляції бурякоцукрової галузі перший крок зроблено: прийнято в першому читанні законопроект, який скасовує

обов'язкові квоти виробництва цукру та мінімальні ціни на цукрові буряки і цукор.

В умовах відсутності державного регулювання на цукор, ринок буде сам формувати ціну. Її рівень буде визначатися попитом і пропозиціями. Буде профіцит ресурсу цукру в Україні — ціни знизяться, при дефіциті ціни зростуть. Також на цінову політику впливатиме кон'юнктура світового ринку.

Значного реформування вимагає сировинна база цукрової промисловості. Скорочується частка дрібних підприємств, фермерів та господарств, що вирощували по 20–60 га цукрових буряків. На українському цукровому ринку збільшується доля великих інтегрованих компаній.

Повинна бути чітка державна політика з підтримки виробників цукру країни, введення пільгового кредитування виробників, субсидування та дотування фермерів-виробників, введення тарифно-митної політики, субсидування експорту. З огляду на профіцит на ринку цукру (пропозиція близько 2 млн. тонн при внутрішньому споживанні близько 1,3–1,2 млн. т) необхідно, щоб виробник отримав від держави підтримку у виході на зовнішні ринки.

Необхідно постійно аналізувати й враховувати світові тенденції та швидко реагувати на зміну ситуації. Україні необхідно гармонізувати власне виробництво цукру за Європейськими нормами.

Український ринок потрібно звільнити від імпорту дешевих замінників цукру, яких завозиться в Україну від 200–400 тис. тонн у еквіваленті цукру.

Висновки. 1. В сезоні 2017/18 МР на світовому ринку прогнозується профіцит цукру 10–11 млн. тонн, а в 2018/19 МР — понад 8 млн. тонн, що вже негативно позначилося на світових цінах на цукор, які впали до 240 \$/т по цукру сирцю (Нью-Йорк) і 320–330 \$/т по білому цукру (Лондон) з кінця 2016 р., відповідно, від 440–450 \$/т та 550–570 \$/т. Період низьких цін на цукор у світі триватиме, як мінімум, ще один сезон. Але ринок цукру має потенціал для нормалізації й розвитку шляхом використання побічних продуктів виробництва цукру, стимулювання їх переробки в альтерна-

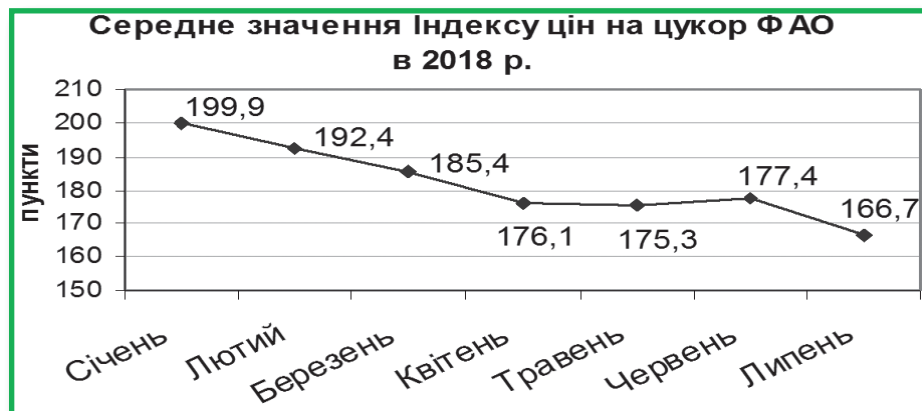

Рис. 7. Індекси цін на цукор. ФАО в 2018 р. [6]

тивні джерела енергії.

2. Бурякоцукрова галузь України відчутно поліпшила свої показники — площа посівів цукрових буряків тривалий час не зменшується, а врожайність поступово росте (в 2016/17 і 2017/18 МР, відповідно, 48,2 і 46,6 т/га). Нарощується виробництво цукру (в 2016/17 і 2017/18 МР, відповідно, 2,01 і 2,14 млн. тонн), експорт цукру становив в 2016/17 МР і за 11 міся-

ців сезону 2017/18 МР, відповідно, 769,3 і 537,8 тис. тонн. Однак галузь перебуває в зоні нестабільності, за кількісними й якісними показниками цукрової продукції значно поступається Європейським зразкам. Високою є собівартість і низький рівень рентабельності.

3. Суб'єкти бурякоцукрового ринку України мають вжити ряд організаційно-економічних, нормативно-правових, ви-

робничо-технічних заходів щодо підвищення конкурентоспроможності цукру вітчизняного виробництва, головними з яких є реконструкція матеріально-технічної бази галузі, зниження собівартості продукції, підвищення її якості, диверсифікація галузі, вміле маневрування на внутрішньому і зовнішньому ринках, удосконалення законодавства в напрямку переходу до вільного ринку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Бондар В. С., Фурса А. В., Гореленко В. І., Власенко В. С. Загострення конкуренції на ринку цукру // Цукрові буряки — № 4. — 2017. С. 6–8
2. Світове виробництво цукру в новому сезоні досягне рекорду. Вісник харчової промисловості «Цукрова галузь». — Червень 2018. — № 6 (12). — С. 43
3. Рынок тропических товаров 18 июня — 10 августа 2018. [Електронний ресурс]. — Режим доступу <http://bullion.ru/reports/otkritie/week/Tropics.pdf>
4. Баланс попиту і пропозиції цукру в Україні (уточнений станом на 01.07.2018р.). [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://sugarcua.com/ua/main/lists/4611>
5. Рынок сахара в Украине и мире. Ценовая ситуация в марте 2018/ [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.aaa-agro.com/>
6. Индекс продовольственных цен ФАО. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/ru/>
7. Офіційний сайт сільськогосподарського департаменту США: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.usda.gov/>
8. Офіційний сайт Національної асоціації цукровиків України «Укрцукор»: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrsugar.com>
9. Офіційний веб-сайт Державного комітету статистики України: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
10. Офіційний веб-сайт Інституту кон'юнктури аграрного ринка (ИКАР): [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ikar.ru/sugar/>

АНОТАЦІЯ

UDC 339.137.2:338.439.5:664.117

Цукровий ринок у близькій перспективі

Бондар В. С. — кандидат економічних наук, завідувач лабораторією досліджень з економіки, маркетингу та планування,

Гореленко В. І. — старший науковий співробітник

Інститут біоенергетичних культур і цукрових буряків НААН України, вул. Клінічна, 25, м. Київ, 03141, Україна

Мета. На основі аналізу тенденцій світового і внутрішнього ринків цукру обґрунтувати невідкладні заходи, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності підприємств бурякоцукрової галузі України в умовах гострої економічної конкуренції.

Методи. Методологічною основою дослідження є сучасна теорія ринкової економіки та конкретні методи: системного аналізу, рядів динаміки, експертних оцінок, комп'ютерної обробки й аналізу інформації.

Результати. На світовому та внутрішньому ринках цукру відбулися суттєві зміни. В 2017/18 МР в світі очікується значний профіцит цукру на рівні 11 млн. тонн, який в наступному 2018/19 МР знизиться до 8 млн. тонн і лише у 2019/20 МР слід очікувати стабілізації виробництва та споживання. В зв'язку з цим різко знизилась ціна на цукор на світовому ринку від 500–550 \$ США до 320–340 \$ США за тону, що значно загострило конкуренцію за ринки збуту. В зоні нестабільності знаходиться ринок цукру України, який поступово нарощує виробничий потенціал експорту, але в цілому відстає від показників західних країн з причин високої собівартості виробництва та низької якості продукції. Це спонукає вітчизняних цукровиків до реконструкції цукрових заводів, диверсифікації виробництва, удосконалення нормативної бази з метою зниження витрат, поліпшення якості продукції.

Висновки. 1. Значний профіцит цукру на світовому ринку в сезоні 2017/18 МР має зменшитись в наступному сезоні до 8 млн. т, а в 2019/20 МР виробництво і споживання на внутрішньому ринку повинно прийти до норми. 2. Україна, яка має прогресуюче виробництво, але значний спад споживання цукру (1237 тис.т в рік), основну увагу має звернути на розширення своїх експортних можливостей, як основного важеля ринкового регулювання. 3. Основними напрямками стабілізації українського ринку цукру є: реконструкція матеріально-технічної бази, зниження собівартості продукції, підвищення її якості, диверсифікація галузі, чіткий маркетинг і вміле маневрування на зовнішніх ринках, гармонізація нормативно-правової бази із світовими зразками.

Ключові слова: внутрішній і світовий ринок цукру, профіцит, дефіцит, падіння цін, загострення конкуренції, реструктуризація галузі.

АННОТАЦІЯ

UDC 339.137.2:338.439.5:664.117

Сахарный рынок в ближайшей перспективе

Бондарь В. С. — кандидат экономических наук, заведующий лабораторией исследований по экономике, маркетингу и планированию,

Гореленко В. И. — старший научный сотрудник

Институт биоэнергетических культур и сахарной свеклы НААН Украины, ул. Клиническая, 25, г. Киев, 03141, Украина

Цель. На основе анализа тенденций мирового и внутреннего рынков

сахара обосновать неотложные меры, направленные на повышение конкурентоспособности предприятий свеклосахарной отрасли Украины в условиях острой экономической конкуренции.

Методы. Методологической основой исследования является современная теория рыночной экономики и конкретные методы: системного анализа, рядов динамики, экспертных оценок, компьютерной обработки и анализа информации.

Результаты. На мировом и внутреннем рынках сахара произошли существенные изменения. В 2017/18 МГ в мире ожидается значительный профицит сахара на уровне 11 млн. т, который в следующем 2018/19 МГ снизится до 8 млн. т и только в 2019/20 МГ следует ожидать стабилизации производства и потребления. В связи с этим резко снизились цены на сахар на мировом рынке от 500–550 \$ США до 320–340 \$ США за тону, что значительно обострило конкуренцию за рынки сбыта. В зоне нестабильности находится рынок сахара Украины, который постепенно наращивает производственный потенциал экспорта, но в целом отстает от показателей западных стран по причине высокой себестоимости производства и низкого качества продукции. Это побуждает отечественных сахаропроизводителей к реконструкции сахарных заводов, диверсификации производства, совершенствованию нормативной базы с целью снижения затрат, улучшение качества продукции.

Выводы. 1. Значительный профицит сахара на мировом рынке в сезоне 2017/18 МГ должен уменьшиться в следующем сезоне до 8 млн. т, а в 2019/20 МГ производство и потребление на внутреннем рынке должно прийти в норму. 2. Украина, которая имеет прогрессирующее производство, но значительный спад потребления сахара (1237 тыс. т в год), должна основное внимание обратить на расширение своих экспортных возможностей, как основного рычага рыночного регулирования. 3. Основными направлениями стабилизации украинского рынка сахара являются: реконструкция материально-технической базы, снижение себестоимости продукции, повышение ее качества, диверсификация отрасли, четкий маркетинг и умелое маневрирование на внешних рынках, гармонизация нормативно-правовой базы с мировыми образцами.

Ключевые слова: внутренний и мировой рынок сахара, профицит, дефицит, падение цен, обострение конкуренции, реструктуризация отрасли.

ABSTRACT

UDC339.137.2:338.439.5:664.117

Sugar market in the short prospect

Bondar, V. S. — Candidate of Science in Economics, head of the Laboratory for Economics, Marketing and Planning,

Gorelenko, V. I. — research officer

Institute of Bioenergy Crops and Sugar Beet NAAS of Ukraine, 25 Clinichna Str., Kyiv, 03141, Ukraine

Purpose. Based on the analysis of the trends of the world and domestic sugar markets substantiate urgent measures aimed at increasing the competitiveness of beet and sugar industry in Ukraine in the highly economic competitive

Methods. The methodological basis of the research is the modern theory of a market economy and specific methods: system analysis, series of dynamics, expert evaluations, computer processing and information analysis.

Results. In the world and domestic sugar markets significant changes have occurred. In 2017/18 marketing years, a significant surplus of sugar at the level of 11 million tons is expected in the world, in next 2018/19 MY it will decrease to 8 million tons and only in 2019/20 MY it is necessary to expect stabilization of production and consumption. Due to this sugar prices in the world market went down sharply from 500–550 \$ USA to 320–340 \$ USA per ton, that considerably intensified a competition for the markets of sale. The sugar market of Ukraine is in the zone of instability, which gradually increases the export production potential, but on the whole falls behind from the indexes of Western countries due to high production costs and poor quality of products. It induces domestic sugar producers to the sugar plants reconstruction, production diversification, improvement of the regulatory framework in order to reduce costs and improve product quality.

Conclusions. 1. The significant surplus of sugar in the world market in the season 2017/18 MY should decrease to 8 million tons in the next season, and in 2019/20 MY the production and consumption should come back to normal in the domestic market. 2. Ukraine, having a progressive production, but a significant decrease in sugar consumption (1237 thousand tons per year), should focus on the expansion of its export opportunities as the main lever of market regulation. 3. The main directions of stabilization of the Ukrainian sugar market are: reconstruction of the material and technical base, reduction of the production cost, improvement of product quality, diversification of the industry, clear marketing and skillful maneuvering in foreign markets, harmonization of the regulatory framework with world standards.

Keywords: domestic and world sugar market; surplus, deficit, falling prices, escalating competition; restructuring of the industry.